

סיכום מפגש היועצות עם אזרחים ותיקים בנושא קהילות משולבות לאזרחים ותיקים 11.1.2021

בימים אלו של שגרת קורונה כלל האזרחים מרגישים קושי בשל הריחוק החברתי ותחושת הבדידות הפכה לכל כך מוכרת. עבור אזרחים ותיקים עצמאיים הציבה המגפה אתגר חדש. קבוצה זו, שעד לפרוץ המגפה התאפיינה בפעילות ובמעורבות רבה במעגלים המקיפים אותה, מצאה עצמה רחוקה ואף מנותקת ממעגלים אלו כתוצאה מהנחיות הריחוק החברתי.

לאור האמור, האגף לאזרחים ותיקים במשרד לשוויון חברתי מגבש בחודשים האחרונים תכניות שמבקשות לפעול לצמצום התחושות הקשות של כלנו.

אחת היוזמות המתגבשות, הינה תכנית להקמת קהילות של אזרחים ותיקים, אשר חבריהן ייפגשו באופן משולב, מקוון ופנים-מול-פנים, במטרה להגדיל את המעגלים החברתיים של חבריהן ולסייע בהפגת הבדידות, תוך שמירה על מגבלות הריחוק החברתי.

ב- 11.1.21 התקיים מפגש היועצות מקוון עם אזרחים ותיקים אשר ביקש להעמיק בתוכנית המתגבשת ובשאלות מהותיות העולות בשלב זה. במפגש לקחו חלק כ-28 משתתפים מערים שונות ברחבי הארץ.

השאלות המרכזיות סביבן התמקד המפגש:

1. מה יגרום לאזרחים ותיקים ולאזרחיות ותיקות להצטרף לקהילות? ואיך נגיע לאזרחים ותיקים שאינם נמצאים "תחת הפנס"?
2. מה יגרום לאזרחים ותיקים לחוות שייכות ומעורבות משמעותית בקהילות?
3. כיצד נתגבר על חסמים הקשורים באוריינות ובשימושים דיגיטליים?

להלן עיקרי התובנות שעלו:

כללי:

הצורך של אזרחים ותיקים במיזם תוקף במהלך המפגשים ומתוך השיח עלה פוטנציאל של יצירת מסגרת, הגדלת ההיכרויות והקשרים החדשים, הפתחת בדידות ותחושת משמעות.

מקומי וארצי

- הוצע להקים שני סוגים של קהילות: קהילות מקומיות לאנשים שגרים באותו מקום, וקהילות על פי נושאים שאינן רלוונטיות למיקום.
- אני חושבת שעוד דבר יפה שיכול להיות זה או קהילות שלומדות או קהילות שהן א-אזוריות. במסגרת ה-9 חודשים האלה יצא לי להצטרף לכל מיני קבוצות מכל מיני בארץ ובחיים לא הייתי יכולה לעשות את זה לפני. יש בזה גם דבר נהדר.

מרכז-פריפריה (או - ערים גדולות ובינוניות)

- בשיחה עלתה אבחנה בין ערים גדולות, שם יש יותר פעילויות חברתיות עבור אזרחים ותיקים, לבין ערים פריפריאליות יותר, שם יש פחות פעילות. עלתה השאלה, כדוגמא, האם תושבת פתח תקווה יכולה להשתתף בפעילויות שיש בתל אביב?

שאלת שיתוף מס' 1: מה ימשוך אזרחים ותיקים להצטרף לקהילה? כיצד נתגבר על חסמים?

תרומה, יצירה וחדשנות

- רבים ציינו את הערך שבתרומה לקהילה. אזרח ותיק פעיל ועצמאי אינו רוצה רק לקבל אלא גם לתת מהידע ומהנסיון שצבר לקהילה.
- יצירה הינה צורך של כל אדם פעיל ויכולה להוות את המפתח להקמת קהילות משמעותיות. ישנן דוגמאות למיזמים חדשניים ויצירתיים של אזרחים ותיקים.

להלן ציטוטים נבחרים:

- "אנשים מוצאים את מקומם כאשר הם גם תורמים לקהילה וגם מקבלים"
- "בנוסף לשלושת הרכיבים שהמשרד הגדיר לתוכנית - תחושת שייכות, קשר משמעותי ועניין - מוצע להוסיף היבט נוסף: תרומה לקהילה, חדשנות ויזמות."
- "העקרון שמנחה אותנו זה קבוצה של נתינה. הגענו למסקנה שנתנה היא מספקת יותר מקבלה, והקבוצה שלנו עסוקה ביצירת יוזמות מקומיות"
- "לכל אדם יש משהו יצירתי בתוכו... אם המיזם יחבר בין יצירה ותרומה אנשים יצטרפו אליו."
- "לאזרחים ותיקים כמוני יש מה לתת. הם רוצים לעזור מתוך הנסיון והידע שלהם, להרגיש מוערכים ולקבל הכרה בערך המוסף שלהם."
- דוגמא שהועלתה: פרויקט "קול קורא וכותב" - כתיבת ספר שיתופי על ידי אזרחים ותיקים; מיסודו של הג'וינט, פרויקט בנושא העברת וירוסים במשטחים

שיתוף האזרחים הותיקים

- הודגש הערך ביצירת מרחב מאפשר, יוזמות המגיעות "מלמעלה למטה" וכן יוזמות ובניית הקהילות בשותפות עם האזרחים הותיקים "מלמעלה למעלה". בנוסף, הובהר כי הצורך המרכזי הינו ביצירת מסגרת, פלטפורמה ומתן כלים עמם יוכלו האזרחים לייצר קהילות באופן עצמאי. לצד, הנגשת הקהילות לאזרחים ותיקים שאינם "יזמים".
- להלן ציטוטים נבחרים:
- "אנשים צריכים להרגיש שהם בונים את הקהילה עבור עצמם, ולא שהעיריה או הממשלה בונות את הקהילה עבורם מלמעלה."
- דוגמא לקהילה שהוזכרה: קהילת בית הבאר ביפו - 50 אנשים, בודדים וזוגות. והקמת גוף שנקרא "רקמה" שמטרתו לבנות רשת קהילות למבוגרים.
- "תוכניות פאסיביות ללא שיתוף האזרחים אינן מעניינות אותנו. כשהתחלנו לפני שנה וחצי היינו עצמאיים ואוטונומיים. התחלנו בלגבש ערכים וחזון... אנשים ראו שפה מסתכלים בגובה העיניים, אף אחד לא בונה עבורנו ולא "מנחית" עלינו. כך, הקהילה הפכה להיות בית עבור השותפים, והוא גם פועלת לטובת תרומה לקהילה הרחבה באזור."

- צוין כי יש לחשוב על השיתוף מלמעלה ומלמטה, במקביל ובאופן רשתי. כדאי גם לעשות מחקר ולמפות את המגמות הקיימות. נושאים רבים היו רלוונטיים גם לפני הקורונה והיא רק היוותה טריגר.
- צוין גם, כי חלק מהממסד לוקה בגילנות ויש לטפל בבעיה זו. לדוגמא: "נתקלתי בגילנות של עו"סיות באופן מעשי: דיברו אליי מעל הראש כאילו אני זקוקה להנחיה".

תכנים

- הודגשה החשיבות של תכנים איכותיים וכן יצירת קהילות סביב נושא תוכן אשר ימשוך אליו אזרחים המתעניינים בנושאים הללו ספציפית.
- "חשוב שלא יהיה more of the same כלומר תוכן שקיים ברשת ואני יכול לצרוך לבד, לא מעניין. התוכן חייב להיות אינטראקטיבי, מותאם אישית."
- אנשים באים בגלל התוכן, נשארים בזכות יחסים- אנשים/ קהילתיות."
- "מה שאני חושבת שמושך אותנו תחילה לקהילה זה תחומי עניין"

קשר עם הרשות המקומית

- הקשר עם הרשות המקומית עלה בסוגיית מפתח להצלחת התוכנית. הרשות כמכירה את האזרחים הותיקים הנמצאים אצלה וזו שנמצאת איתם בקשר יומיומי.
- "הרשות המקומית צריכה לדעת על הקהילות. העו"ס של מחלקת רווחה או המחלקה לשירותים חברתיים צריכה להכיר את הקהילות ואז כשהיא משוחחת עם אזרחים ותיקים היא יכולה לחבר אותם לקהילה נקודתית בהתאם לאדם."
- "הרשות יכולה לחבר את הקהילות למשאבי רשות קיימים, ארועים מקומיים, תנועות במרחב המקומי ועוד – קהילה צריכה מרחב ומקום, חיבור לשירותים פעולות וקהילות אחרות (לימודים, התנדבות, יזמות, חוגים וסדנאות"
- "אנשים רבים מגיעים בגלל הקירבה, גם אם הנושא לא כב מעניין, כי יודעים שאולי יפגשו אנשים מוכרים – אנשים מחפשים חברותא, התוכן הוא רק תירוצ"

נגישות התוכנית של המשרד לשוויון חברתי

- מספר אנשים ציינו שמכלול התוכניות והמיזמים בהובלת המשרד לשוויון חברתי אינו נגיש במרוכז באינטרנט ולכן קשה לדעת לתוכניות טובות ורלוונטיות
- "אני כאדם פרטי לא יודעת איך להגיע לכמויות המידע שהמדינה נותנת לי. על המדינה להנגיש את כל המידע הקיים במרוכז כדי שהאדם הפשוט יוכל להתמצא ולהנות מהתכניות המוצעות".

נגישות פיזית

- בנוסף לנגישות הידע, יש לתת מענה לנגישות פיזית (מוביליות) לפעילויות. לעתים זהו חסם שמונע מאנשים להצטרף.

בני משפחה, נכדים וחבר מביא חבר

- חשיבות יצירת הקשר דרך בני משפחה ונכדים עלתה שוב ושוב לאורך המפגש. אזרחים ותיקים רבים אינם מחוברים לאינטרנט או נמצאים במעגלים חברתיים של הרשות או משרדי הממשלה ולכן לא מכירים ולא נחשפים לאופציות הקיימות להם
- "הרבה פעמים מגיעים אליי דרך הילדים והנכדים. המידע הרבה פעמים לא נגיש לאדם המבוגר. צריך לחשוב איך מתרגמים את הנכדים והילדים ואת הצעירים שדרכם להגיע למבוגרים יותר."

פערי הגיל בקרב אזרחים ותיקים וסוגיית הגילאנות –

- סוגיית הגילאנות ואי הרצון לקחת חלק במרכזי יום לקשישים או פעילות של מסגרות קיימות עלתה גם היא. הרצון להגיע למקום שרואה בך אדם בריא בעל יכולות ומאפשר חדשנות ופעילות. ציטוטים נבחרים:
- "אני רואה מקום שמציע גם לימודים וגם עשייה וגם גינה וגם מקום מפגש. משהו שהוא בחזקת בית ספר למבוגרים, או מרחב קהילתי רב תחומי. אנשים יודעים בבוקר שהם יכולים ללכת, אם הם רוצים רק לדבר ידברו, או רק קפה, אם רוצים ללמוד קרמיקה."
- "אני רואה את המתנס ואני לא רוצה להיות שם, הוא מכוער, הוא לא מנוהל, הוא מיושן. אני צריכה משהו אחר, אני צריכה לדעת שמתייחסים אלי כאישה בריאה, יכולה ורוצה ויש לאן ללכת."
- "הישענות על מודל מרכז ריך בתל אביב וניסיון לשכפל אותו בערים נוספות"
- "אני אומרת שצריך מין WEWORK למבוגרים. אני רוצה סביבה חדשנית"

מה יגרום לאזרחים הותיקים להישאר?

הכשרה וכלים למנהלי קבוצות

- הודגשה החשיבות של מתן תמיכה והכשרה למנהלי הקבוצות ובהפיכתם ל"אנשי מקצוע" יוכלו לייצר קבוצות איכותיות אשר ישאירו אזרחים ותיקים בתוכן. למידת תכנים כמו דינמיקה קבוצתית, הנחיית קבוצות ועוד.
- "הקהילה צריכה להיתמך על ידי הנחייה וכלים לדינמיקה קבוצתית. בעת מפגש אחד או שניים שמוביל הקהילה או כמה מהם. מספיק שמחזדים נושא הוא הופך להיות חלק מהרגל."

החזקה ושינוי הרגלים

- הודגש כי חשוב לראות כיצד להכניס את הקהילות לסדר היום של אנשים ולסייע להם בפיתוח יכולת ליצירת קשרים חברתיים חדשים. זה כרוך בשינוי הרגלים ואינו עניין פשוט. הוצע ללמוד מפרויקטים שניסו לשנות הרגלים של אנשים, כמו "שלישי בשלייקס".
- הוצע ללמוד מ- Transition שבו יש הדרכה איך ליצור החזקה (Maintenance) של קהילה.

תכנים

- הודגש הערך שבשיתוף האזרחים הוותיקים בבחירת הנושאים והתכנים בהם תעסוק הקהילה: "מילת המפתח היא שיתוף, שיתוף של האזרחים הותיקים במה מעניין אותנו". דגשים נוספים:
- "עד כה השתתפתי בסדנאות פרגמטיות וטכניות בהן קיבלו כלים להתארגן מול הרשויות. מלבד סדנאות כאלה הייתי רוצה יותר מרחב שיטתני לי גם אופק לשנים הבאות - על מה לחשוב? איך מתארגנים? - ולא רק תשובות מיידיות שחשובות לשאלה איך יוצאים לגמלאות וכו'."

תקציב

- נדרשת תמיכה תקציבית ביוזמות מקומיות שצומחות מלמטה למעלה שתסייע בשימור והבאת אזרחים ותיקים לקהילות

- "עכשיו בקורונה שהיינו צריכים להיפגש בקבוצות קטנות עשינו חוגים והייתה לזה הצלחה מאוד גדולה אבל כל דבר צריך לממן מאיזשהו מקום ובינתיים כל משרדי הממשלה לא קיבלנו שום תקציב או תמיכה."

אוריינות דיגיטלית, תמיכה וציוד קצה

- **יצירת אלטרנטיבות למחסור בציוד קצה ממניעים תרבותיים** - במגזר החרדי מעטים הבתים בהם יש מחשבים או אינטרנט ולכן קהילות המבוססות על עולמות מקוונים לא רלוונטים ונדרשת חשיבה אחרת. למשל שימוש בטלפונים. ציטוטים נבחרים:
 - "אנחנו פחות קשורים לזום כי לא בכל המחשב יש מחשב והנשים המבוגרות לא יודעות להפעיל אותו אז הזום לא עונה על הצרכים."
 - "עשינו מפגש וירטואלי טלפוני ונפגשנו בו, ונתנו בו הרצאה. וגם הפעלנו קו של הרצאות מעניינות מכל מיני תחומים שאפשר להתקשר אליו בכל עת ובכל שעה ולשמוע הרצאות."
- **תומך דיגיטלי שמלווה ומכשיר את החברים בקהילה**
 - "יש המון תוכניות בדיגיטל, אבל אם בקהילות האלה שיוקמו, אחד הדברים שיעשו זה ללוות את המנהל או מישהו בקבוצה שיהיה תומך דיגיטלי, ואז שיהיה מתנדב שהוא תומך דיגיטלי. אני בגישה שמבוגר צריך ללמד מבוגר ואז צריך ויותר נעים ללמוד אבל זה משאב שעל כל קהילה שקמה צריך שיהיה תומך מתוך הקבוצה."

זיהוי אזרחים ותיקים ושילובים טרם היציאה לפנסיה –

- נדרש לבצע חשיפה והתנסות לקהילות כבר בשלב מקדים וטרם היציאה לפנסיה. ניסיון לרתום את המשתתפים בשלב מקדים יוביל להשתתפות והכרות בגיל הפרישה. עצם השילוב טרם היציאה לפנסיה יוביל לכך שיש לאזרח הותיק מעגל חברתי ממשיך, שלא נקטע עם עצם היציאה לפנסיה.
- "אחד הדברים שהמרכזים בעיני היום לאור משבר הקורונה, ולאור זה שמתבגרים ומתמעטים החברים החדשים. היכולת לרתום את בני הגיל השלישי כבר בגילאי ה-60-70 היא דבר מאוד חשוב משום שהם לא יגיעו לגיל הזה כבר ללא המעגלים האלה. כך שאני חושבת שיוצרי הקהילות האלה ואין המשרד עוזר להם להצליח שלא לתייג אותם כארגונים גיל שלישי לאותם זקנים כדי למשוך את הגיל השלישי הצעירים והעצמאיים לקהילות האלה שיגיעו לגיל המבוגר הזה עם יותר תמיכה."

קליטה

- הודגש כי שלב ההצטרפות לקהילה הוא שלב קריטי, ישנו חלון זמן קצר בו כל אחד מחליט בינו לבין עצמו אם שייך או לא למקום החדש. לכן, נדרשת חשיבה ופיתוח של תהליך קליטה מיטבי והשקעת תשומות על נקודת הזמן הזו. איך קהילה מקבלת חבר אליה, איך מציגים אותו, איך מחברים אותו לחברים ואיך נותנים לו מההתחלה תחושת שייכות, אלו אלמנטים שסייעו ביצירת חיבור שישאיר אותו בקהילה. ציטוטים נבחרים:
 - "שווה לשקול חנוכות של מצטרפים לקהילה – מימד של ליווי פרטני ע"י משתתף מקבוצת השווים לו"
 - "איך הקבוצה הקיימת מקבלת את המשתתפים? משלבת אותו, מציגה אותו, נותנים לו במה להתבטא אז הוא מרגיש שייך. אם מישהו בא והוא שותק ובצד ולא מרגיש שייך."

"איך אתה מקבל מישהו לחיק של קבוצה זה מאוד חשוב, איך מזמינים אותו להשיב לשאלות, להיות חלק, באותו יום הראשון כשהוא מגיע. לעיתים אנחנו חושבים שעצם ההימצאות במקום עושה את העבודה, אתה נוכח בקבוצה והנה את נשאר בקבוצה. ומה שאני מבינה ממה שחיים אומר שזה לא נכון. אם אני לא יודע לקבל את האיש, להציג אותו, להראות לו עם מי לשבת, אז אנחנו מפספסים את החוליה הראשונה ואז רבים אומרים לעצמם יופי, ראיתי אנשים חדשים ואני חוזר הביתה כי עם מי אני אדבר שם. המעשה שמתואר עי חיים הוא קריטי ויוצר את התחושה הראשונה שמישהו רוצה אותך בתוך הקבוצה."

- "אם מישהו רוצה אותך בתוך הקבוצה ואתה רוצה להיות עם אנשים שרוצים אותך הכל אפשרי, אפשר לבנות את כל מה שיבוא, תכנים או הכל. ראו איך מקבלים את האיש בקבוצה וראו מה התוצאה של עצם הקבלה החמה הזו."